

НЕОБХОДИМОСТ ОТ ИЗБОР

1. ТРИТЕ ОСНОВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ВЪПРОСА

Поради неограничените човешки потребности и оскъдността на ресурсите за тяхното производство, всяка икономика стои пред три основни въпроса:

1.1. КАКВО ДА СЕ ПРОИЗВЕЖДА?

Той е в пряка връзка с оскъдността на ресурсите. Какви блага да се произвеждат и в какви количества? – Да се произвежда повече храна и по-малко жилища или повече продукти с дълготрайна употреба и по-малко оръжие, и т.н.?

1.2. КАК ДА СЕ ПРОИЗВЕЖДА?

Този въпрос търси отговор кои да бъдат предпочитаните блага и услуги (от кого и с какви ресурси?) – от естествени или синтетични материали, машинно или ръчно да се произвеждат и т.н.?

1.3. ЗА КОГО ДА СЕ ПРОИЗВЕЖДА?

Тоест, търси се отговор на какъв принцип да се разпределят произведените блага. Според пазарната икономика, финансовите възможности на

хората определят кой ще получи произведените стоки и услуги.

2. АЛТЕРНАТИВЕН ИЗБОР И АЛТЕРНАТИВНИ РАЗХОДИ

Цената и разходите са основните фактори при разпределението на благата.

Дефицитът принуждава хората да правят постоянни избори – какво да предпочетат и от какво да се откажат.

В крайна сметка, **ИЗБОРЪТ** е поведение, свързано с търсене на най-изгодното решение. Това означава преразпределение на ресурси от една възможност към друга (**АЛТЕРНАТИВНА**).

Пример за алтернативен избор:

Ако имате 100 лв. седмично, можете да:

- Похарчите за два вечери в ресторант
- Купите два англо-български речника

В този случай **разходите за избора на две вечери в ресторант са алтернативни (т.е. равни) на разходите за два англо-български речника.**

СЛЕДОВАТЕЛНО, КАЗВА СЕ, ЧЕ СЕ ПРАВИ АЛТЕРНАТИВЕН ИЗБОР И СЪОТВЕТНО РАЗХОДИТЕ ЗА НЕГО СА АЛТЕРНАТИВНИ.

Определение на алтернативните разходи:

Алтернативните разходи са стойността на най-добрата пропусната алтернатива при правене на определен избор.

3. КРИТЕРИИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ РЕШЕНИЯ

Критерии за ефективност на избора:

- **КАКВО ДА СЕ ПРОИЗВЕЖДА** - изборът трябва задължително да бъде **икономически ефективен**. Следователно критерият за ефективност на избора са алтернативните разходи.
- **КАК ДА СЕ ПРОИЗВЕЖДА** - изборът отново трябва да бъде **икономически ефективен**. Производството трябва да се организира така, че да се постигнат максимални резултати с малко ресурси и без загуби.
- **ЗА КОГО ДА СЕ ПРОИЗВЕЖДА** - въпросът може да се разглежда от две гледища: **ефективност** и **справедливост**.

Алтернативна стойност в икономиката:

В икономиката ресурсите и богатата имат алтернативна стойност. Производството на по-голямо количество от едно благо означава жертва на определено количество от всяко друго благо.

Пример за технологично подобрение:

Технологичното и техническо подобрение в производството е пример за ефективност при решаването на въпроса "КАК ДА СЕ ПРОИЗВЕЖДА".

4. КРИТЕРИИ, ОПРЕДЕЛЯЩИ ИЗБОРА

Какви са критериите, които определят избора?

Отговор 1:

Това е даденото благо да задоволи определени човешки потребности.

Отговор 2:

В реалния живот обаче доходите са ограничени.

Тук въпросът се свежда до това как се използват доходите в зависимост от съществуващите алтернативни възможности.

Практическо приложение:

Всяко семейство или личност с ограничен бюджет трябва да решава как да разпредели средствата си между различните възможности за потребление.

5. ИНТЕРАКТИВНИ УПРАЖНЕНИЯ

5.1. Упражнение за алтернативни разходи

Въпрос: Студент има 100 лв. и може да избере между:

- А) Купуване на учебници за 80 лв. и кафе за 20 лв.
- Б) Поход в киното с приятели за 100 лв.
- В) Спестяване на парите

Ако избере вариант А, каква е алтернативната цена?

[Покажи отговора](#)

5.2. Упражнение за трите икономически въпроса

Въпрос: Фабрика за автомобили решава да произвежда електрически коли вместо бензинови. Кой от трите икономически въпроса решава тя?

[Покажи отговора](#)

5.3. Упражнение за критерии на ефективност

Въпрос: Държавата трябва да реши дали да инвестира в образование или в отбрана. Кой критерий за ефективност трябва да използва?

[Покажи отговора](#)

6. ПРАКТИЧЕСКИ ПРИМЕРИ

Пример 1: Семейният бюджет

Семейство с месечен доход от 3000 лв. трябва да реши:

- Да купи нова кола на вноски (800 лв./месец)
- Да ремонтира апартамента (2000 лв. еднократно)
- Да отиде на почивка (1500 лв.)
- Да спести за бъдещето

Алтернативната цена на всяко решение е пропуснатата възможност за другото.

Пример 2: Държавният бюджет

Правителството с бюджет от 50 млрд. лв. трябва да избере между:

- Инвестиции в здравеопазване - 15 млрд. лв.
- Инвестиции в образование - 10 млрд. лв.
- Инвестиции в инфраструктура - 20 млрд. лв.
- Инвестиции в отбрана - 5 млрд. лв.

Всяко решение засяга възможностите за останалите области.

Пример 3: Производствени решения

Фабрика може да произвежда:

- 1000 автомобили с ръчен труд
- 3000 автомобили с автоматизация
- 500 луксозни автомобили
- 2000 бюджетни автомобили

Всяко решение отговаря на различни въпроси: КАКВО, КАК и ЗА КОГО да се произвежда.

7. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Необходимостта от избор е в основата на всички икономически процеси. Противоречието между неограничените потребности и ограничените ресурси принуждава към постоянни избори.

Ключови изводи:

- Трите основни икономически въпроса са: КАКВО, КАК и ЗА КОГО да се произвежда
- Всяка икономика трябва да решава тези въпроси заради оскъдността на ресурсите
- Алтернативният избор и алтернативните разходи са в основата на икономическите решения
- Критериите за ефективност включват икономическа ефективност и справедливост
- Всички решения имат алтернативна цена - това, от което се отказваме
- Ограничените доходи принуждават към постоянни избори между различни възможности

Помнете: В икономиката няма безплатни решения - всяко действие има своята алтернативна цена!